

СЕРТИФИКАТ УЧАСТНИКА

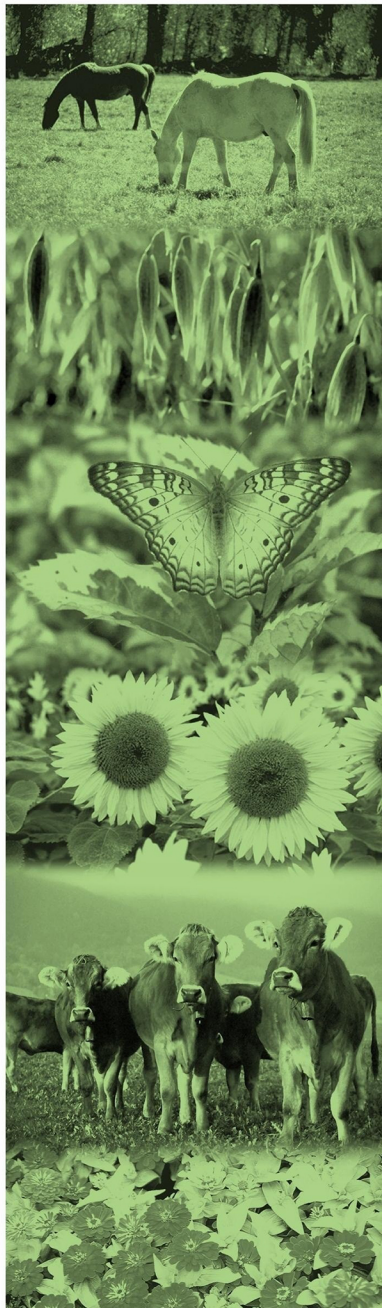
Международной
научной конференции

БЪДЕЩИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

г. София

15 - 22 февраля

2019

www.rusnauka.com

Секция:

Авторы:

Ковка Н.С

Доклад на тему:

СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ СХІДНОГО
ПОДІЛЛЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ
РЕГІОНУ

Председатель оргкомитета
Эмилко Тодоров Петков

Петков

УДК: 911.5 (477.43/44)

Ковка Н.С.

аспірант Вінницького національного аграрного університету

Науковий керівник:

к.г.н., Мудрак Г.В., доцент кафедри екології

та охорони навколишнього середовища

СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ РЕГІОНУ

В статті досліджено проблему формування екологічної мережі Східного Поділля. Висвітлено, що об'єктом дослідження є природно-заповідний фонд (ПЗФ) регіону, який є основою для формування екологічної мережі. Для проведення досліджень були використані аналітичні методи для оптимальної оцінки структурних параметрів ПЗФ.

Ключові слова: *екологічна мережа, природно-заповідний фонд, природоохоронні території.*

Актуальність теми. Одним із напрямків природокористування є використання ресурсів ПЗФ, які повинні стати основою для формування екологічної мережі регіону. Внаслідок розвитку промисловості і надмірної розораності земель значно погіршилися умови забезпеченості територіальної єдності природних ландшафтів. Саме тому для збереження екологічної рівноваги у різних сегментах ПЗФ області і забезпечення єдності їх функціонування необхідно створити регіональну екологічну мережу з відновлювальними територіями, для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття території.

Мета досліджень. Аналіз стану природно-заповідного фонду Східного Поділля.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Функціонально-просторовий аналіз стану природно-заповідного фонду Вінницької обл.(далі Східне

Поділля), визначений у працях Мудрак О.В. д-р с.-г. наук – Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників., 2014р.

Виклад основного матеріалу. Про особливості природно-заповідного фонду Східного Поділля говориться вже давно. За участю начальника управління охорони земель, біоресурсів, заповідної справи та комплексного управління природоохоронною діяльністю Андрія Магери на 2017 рік заплановано розширення заповідних зон на 15 % та оголошення 14 нових об'єктів природно-заповідного фонду. Наразі найбільше об'єктів природоохоронної діяльності знаходиться на території Чечельницького, Немирівського та Могилів-Подільськогорайонів, а найменше - у Калинівському та Липовецькому.

Основним законодавчим актом, який регулює порядок створення, діяльності та охорони об'єктів природно-заповідного фонду нашої держави є Закон України «Про природно-заповідний фонд України»

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища [2].

Ч.4 ст.53 Закону визначено, що порядок відведення земельних ділянок природним заповідникам, біосферним заповідникам, національним природним паркам, регіональним ландшафтним паркам, а також ботанічним садам, дендрологічним паркам, зоологічним паркам визначається Земельним Кодексом України. При цьому території та об'єкти природно-заповідного фонду або їх частини, що створюються чи оголошуються без вилучення земельних ділянок, що вони займають, передаються під охорону підприємствам, установам, організаціям і громадянам органами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища з оформленням охоронного зобов'язання [2].

Охорона біологічних ресурсів, зокрема, рослин і тварин, потребує встановлення особливого режиму охорони на окремих територіях. Ретельні екологоекономічні розрахунки свідчать, що нормальне функціонування та самовідновлення біосфери можливе лише за умови наявності в будь-якому регіоні не менше 10-15 % площі, зайнятої природно-заповідними територіями. У процесі створення таких об'єктів керуються, як правило, такими критеріями:

- характер та основна мета режиму використання території, що передбачає різні варіанти: 1) повне вилучення з господарського використання; 2) обмеження експлуатації в інтересах науки й туризму; 3) відновлення природних ресурсів; 4) охорона об'єктів, які мають освітнє або меморіальне значення тощо;

- ступінь складності об'єкта, що охороняється, - це може бути окремий компонент природного ландшафту або ландшафт в цілому, вид або декілька видів природних ресурсів та ін.;

- тривалість уведення обмежувального режиму, який може бути введений на необмежений термін або лімітуватися певними термінами.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) України становлять ділянки суші й водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного й рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Природні заповідники — ландшафти, на яких зберігаються, охороняються і вивчаються всі компоненти екосистем: повітря, ґрунти, гірські породи, природні води, рослинний і тваринний світи, пам'ятки природи та культури. Це територія, вилучена з будь-якого господарського використання та призначена для особливих форм використання, насамперед, збереження інформації про незайману природу, наукових цілей, стеження за загальним станом природного середовища планети (глобальний та інші види

моніторингу) та підтримки екологічної рівноваги в особливо уразливих місцях, котрі мають важливе значення для збереження природи великих регіонів^{*156}. У заповідниках забороняються всі види господарського використання природних ресурсів, чисельність тварин не регулюється, біотехнічні заходи не здійснюються, туризм обмежений або взагалі заборонений.

Національні природні парки (НПП) - це природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення й ефективного використання природних комплексів та об'єктів, що мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню й естетичну цінність.

Пам'ятки природи — це природні об'єкти, що є унікальними або типовими, цінними в науковому, культурно-освітньому й оздоровчому значенні. До них належать невеликі урочища, окремі об'єкти (водоспади, печери, мінеральні джерела, місця історичних подій тощо), а також природні об'єкти штучного походження (кар'єри, ставки та ін.). Розрізняють такі пам'ятки природи: комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Заповідними урочищами називаються лісові, степові, болотні й інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне й естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані.

Ботанічні сади створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої й світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної й освітньої робіт.

Дендрологічні парки формуються для збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев, чагарників та їх

композицій для найефективнішого наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

Зоологічні парки створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі.

Парками — пам'ятками садово-паркового мистецтва називаються найцінніші зразки паркового будівництва з метою їх охорони й використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях. Наприклад, "Софіївка" в м. Умань, "Олександрія" в м. Біла Церква та ін.

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються для збереження в природному стані найтипівіших природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, дослідження навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

У зв'язку з цим природно-заповідний фонд охороняється законодавством України як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення та використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

На сьогоднішній день актуальним залишається питання створення значних за площею заповідних зон.

Першочерговою задачею в процесі формування оптимальної екомережі є збільшення показників ПЗФ в межах регіональної екологічної мережі (РЕМ).

Станом на 01.01.2018 року фактична площа територій та об'єктів ПЗФ Східного Поділля складає 59797,1 га - 2,25 % від загальної площі області (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка структури природно-заповідного фонду Східного Поділля

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2018р.	
	к-сть	площа,
	шт.	га
Природні заповідники	-	-
Біосферні заповідники	-	-
Національні природні парки	1	20203,4
Регіональні ландшафтні парки	4	18468,4
Заказники загальнодержавного значення	21	13563,7
Заказники місцевого значення	130	11532,7
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	10	322
Пам'ятки природи місцевого значення	186	685,6
Дендрологічні парки місцевого значення	1	10
Парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва загальнодержавного значення	11	401
Парки – пам'ятки садово - паркового мистецтва місцевого значення	26	396,1
Заповідні урочища	30	734,4
РАЗОМ:	420	66317,3
% (площа області – 2649287,00 га)	2,51	

Створення регіональної екологічної мережі передбачило впровадження низки принципових положень щодо оптимізації структури ПЗФ. Проводячи

аналіз структури ПЗФ Східного Поділля (Вінницька обл.), визначено, що він не є оптимальним [4]. Це пояснюється тим, що мала кількість заповідних об'єктів є поліфункціональним значенням та ПЗФ області сформовані нерівномірно. Більшість об'єктів ПЗФ Східного Поділля входять до складу регіональної екологічної мережі як біоцентри (БЦ), екосистеми, частина ареалів сполучних територій. Проте майже не проводять їх аналіз на відповідність як природним ядрам, буферним зонам (БЗ), відновлювальним територіям (ВТ), так і територіям рекреаційного призначення. Ключові території (природні ядра РЕМ), як правило, утворюють об'єкти ПЗФ [1,3,5].

Стан ПЗФ Східного Поділля свідчить про те, що просторова структура заповідних територій є нерівномірною, тому це є негативним фактором, який впливає на стійкість регіональної екомережі. Огляд реєстру ПЗФ Східного Поділля показує, що переважна кількість адміністративних районів мають низькі показники заповідності (табл.2).

Таблиця 2

**Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду
Східного Поділля**

Адміністративні райони		Всього заповідних територій		Входять до складу ін. заповідних територій		Заповідність території районів у % до загальної площі
назва	площа	шт.	площа, га	шт.	площа, га	
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька область (Східне Поділля)						
<i>м. Вінниця</i>	<i>1250</i>	<i>11</i>	<i>178,97</i>	<i>1</i>	<i>3,8</i>	<i>1,45</i>
Барський	1110212	12	43,44			0,04
Бершадський	128583	13	781,72			0,60
Вінницький	91878	33	1177,17	1	27,0	1,28
Гайсинський	110247	13	426,52			0,84
Жмеринський	117093	20	1264,75	1	775,6	1,08
Іллінецький	91452	6	583,23			0,64
Калинівський	108578	6	49,41			0,04
Козятинський	113131	8	159,55			0,14
<i>Крижопільський</i>	<i>88431</i>	<i>4</i>	<i>138,95</i>			<i>0,16</i>
<i>Липовецький</i>	<i>96940</i>	<i>4</i>	<i>15,43</i>			<i>0,02</i>

1	2	3	4	5	6	7
Літинський	95983	10	2582,06	2	2272,9	2,69
Могилів-Подільський	93293	29	2511,22	2	1082,4	2,69
Муровано-Куриловецький	88647	15	1494,67			1,68
Немирівський	129201	21	1538,69	1	57,6	1,19
Оратівський	87235	5	255,91			0,29
Піщанський	59529	9	1058,12			1,78
Погребищинський	119989	8	818,36			0,68
Теплицький	80892	10	142,49			0,18
Тиврівський	88160	12	104,25			0,12
Томашпільський	77849	9	121,31			0,15
Тростянецький	94510	25	1779,04			1,81
Тульчинський	112381	15	1144,82	1	21,8	0,99
Хмільницький	125325,6	9	791,1			0,63
Чечельницький	59161	7	4809,57			6,33
Чернівецький	75908	7	2468,93	3	2440,5	4,17
Шаргородський	113679	10	190,72			0,16
Ямпільський	78839	12	722,86	1	26,3	0,92
Разом:		343	27353,26	13	6707,9	1,02

Аналізуючи структуру природно-заповідного фонду Східного Поділля можна визначити, що найбільша кількість заповідних територій у Могилів-Подільському районі – 29 шт., площа їх становить 2511,22 га., 2 шт. із них входять до складу інших заповідних територій (1082,4 га)., заповідність території до загальної площі становить – 2,69 %; найменша кількість заповідних територій Східного Поділля знаходиться у Крижопільському та Липовецькому районі по 4 шт. площею 138,95 га та 15,43 га, відповідно 0,16 і 0,02 %.

Висновок. Таким чином, основними шляхами збільшення природно-заповідного фонду Східного Поділля має стати вилучення цінних об'єктів з природного господарства і переведення їх у ранг заповідних; включити до єдиної системи природоохоронних об'єктів як натуральні так і антропогенні ландшафтні комплекси та при створенні заповідних об'єктів необхідно враховувати висотні особливості території.

Література

1. Департамент екології та природних ресурсів. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області. Вінницька ОДА. Вінниця, 2016. 244 с.
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд» із змінами від 23.05.2017 (16/06/1992). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
3. Елисавенко Юлия Оптимизация функционально-пространственной структуры природно-заповедного фонда для проектирования региональной экологической сети Винницкой области/Știința agricolă, nr. 2 (2013)., С 39-44.
4. Мудрак О.В. Функціонально-просторовий аналіз природно-заповідного фонду Вінницької області в контексті стратегії збалансованого розвитку. О.В. Мудрак. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.7.
5. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Природно-заповідний фонд екологічної мережі Поділля в структурі адміністративно-територіального поділу. О.В.Мудрак, Г.В. Мудрак. Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю м. Вінниця 2009 р. С.231-235.